

αισθητή στα πλαίσια του τμήματος εκείνου που περιήλθε στη Γιουγκοσλαβία και αποτελεί την σημερινή υποψήφια για διεθνή αναγνώριση Δημοκρατία των Σκοπίων. Οι μη Σέρβοι και μη Βούλγαροι Σλάβοι της Δημοκρατίας αυτής, παρ' όλο που έχουν στα χέρια τους την εξουσία και τη διοίκηση —κατάλοιπα της Τιτοϊκής εύνοιας— αποτελούν μια πραγματική μειοψηφία έναντι των άλλων πολιτών της, Αλβανών, Βουλγάρων, Σέρβων, Τούρκων, Βλάχων, Ελλήνων και Τσιγγάνων.

ΣΤΑ ΒΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ιωάννης Ταρνανίδης

(Εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη Θεσ/κη 1992).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' ΣΚΟΠΙΑΝΟ ΕΘΝΟΓΕΝΕΤΙΚΟ
ΠΕΙΡΑΜΑ

1. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ «ΜΑΚΕΝΤΟΝΙΓΙΑ»

Έθνος. Η ιδέα περί σύστασης μιας αυτόνομης περιοχής στο χώρο της ιστορικής Μακεδονίας, που θα ήταν ανεξάρτητη τόσο από τη Σερβία και τη Βουλγαρία, όσο και από την Ελλάδα, δεν αποτελεί, όπως είδαμε, επινόηση των ημερών μας· ήδη κατά τον περασμένο αιώνα, και ιδιαίτερα μετά την έντονη αντίδραση του ελληνικού πληθυσμού στη σχεδιαζόμενη με τη Συνθήκη του Αγ. Στεφάνου προσάρτησή της στη Μεγάλη Βουλγαρία, υπήρξαν παρόμοιες προτάσεις. Οι προτάσεις αυτές ανήκαν στην αυστριακή διπλωματία, που φυσικά δεν απέβλεπαν στην εξυπηρέτηση κάποιου συγκεκριμένου «μακεδονικού» πληθυσμού, αλλά στην αναχαίτιση της βουλγαρικής επιρροής και τον περιορισμό των ελληνικών και σερβικών διεκδικήσεων στην περιοχή της Μακεδονίας.

Παραπλήσιες απόψεις, με άλλη βέβαια προοπτική, κυριάρχησαν, όπως είδαμε, και μεταξύ των βουλγαρικών οργάνωσεων που κατά τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα εργάστηκαν με επιμονή και εκβιαστικές μεθόδους, προκειμένου να επιβάλουν τη βουλγαρική εθνική συνείδηση στους κατοίκους της περιοχής. Εκφραστές αυτής της πολιτικής, οι «σεντραλιστές» Βούλγαροι Κομιτατζήδες, έβλεπαν επικίνδυνη μια προσπάθεια άμεσης ενσωμάτωσης της Μακεδονίας στη Βουλγαρία. Στο πνεύμα αυτό φαίνεται να συστοιχούνται και κάποιες σύγχρονες διπλωματικές ενέργειες της νέας ηγεσίας της χώρας αυτής. Έτσι τουλάχιστον ερμηνεύονται οι επίσημες δηλώσεις από την πλευρά αυτή, του τύπου «αναγνωρίζουμε κράτος μακεδονικό, όχι όμως και έθνος μακεδονικό». Φαίνεται πως κάποιες λανθάνουσες με-

γαλοϊδεατικές αντιλήψεις δεν έσβησαν ούτε μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και τη μόνιμη διαίρεση της περιοχής, την οποία συμπλήρωσε και κατέστησε ακόμα πιο οριστική η ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας, σύμφωνα με την πρόβλεψη ειδικής διάταξης της Συνθήκης του Neuilly, που ακολούθησε τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Νοέμβριος 1919). Πάντως οι περί τους 50.000 Έλληνες που εγκατέλειψαν τη Βουλγαρία και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα και αντίστοιχα οι 90.000 Βούλγαροι που έφυγαν από το ελληνικό έδαφος και εγκαταστάθηκαν στη Βουλγαρία, είναι βέβαιο πως δεν είχαν πείσει την ηγεσία της βουλγαρικής Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ), ότι η υπόθεση της Μακεδονίας είχε κλείσει οριστικά. Έτσι, συνέχισαν να εργάζονται παρασκηνιακά για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Μακεδονίας, που θα περιλάμβανε τα διασπασθέντα αρχικά της τμήματα και θα συμμετείχε σε μια βαλκανική ομοσπονδία κρατών.

Παρόμοιες θέσεις πήρε και το Κομμουνιστικό Κόμμα της Βουλγαρίας και ζήτησε την υποστήριξη και των άλλων Κομμουνιστικών Κομμάτων της Βαλκανικής για τη δημιουργία της «ανεξάρτητης Μακεδονίας». Στο διάστημα της γερμανικής κατοχής τόσο η γιουγκοσλαβική Μακεδονία, όσο και η ελληνική Ανατολική Μακεδονία και η Θράκη περιήλθαν στη βουλγαρική δικαιοδοσία (1942). Τότε οι Βούλγαροι πίστεψαν ότι ήρθε η ώρα να πραγματοποιήσουν το όνειρο, που επί ένα περίπου αιώνα αγωνίζονταν να εκπληρώσουν και ολοένα έβλεπαν απομακρυνόμενο. Με τη βοήθεια της οργάνωσης ΕΜΕΟ κατέστρωσαν ένα σκληρό σχέδιο εκβουλγαρισμού της Μακεδονίας, που προέβλεπε τη μεταφορά και εγκατάσταση στην περιοχή χιλιάδων Βουλγάρων, ενώ ο βουλγαρικός στρατός κατοχής προέβαινε σε τρομακτικές ενέργειες, φόνους, δημεύσεις περιουσιών, απαγόρευση της ελληνικής γλώσσας και κλείσιμο των ελληνικών σχολείων κλπ.

Παρόμοια ήταν η συμπεριφορά τους και στο τμήμα της

γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας, όπου μέσα σε ευνοϊκό κλίμα ξεκίνησαν ένα ευρύτατο εκπαιδευτικό πρόγραμμα καθιέρωσης της βουλγαρικής γλώσσας με δασκάλους από τη Σόφια, ενώ στα Σκόπια ίδρυσαν βουλγαρικό Πανεπιστήμιο. Με τη νέα τροπή των πραγμάτων, οι Σέρβοι της Μακεδονίας έπρεπε να εκτοπισθούν. Για το σκοπό αυτό και για την ενίσχυση του έργου της πλήρους ενσωμάτωσης της περιοχής στη βουλγαρική κοινωνία και στο βουλγαρικό κράτος συγκροτήθηκαν ειδικές ένοπλες ομάδες, που σε πολλές περιπτώσεις βρήκαν την υποστήριξη και του τοπικού σλαβικού στοιχείου και της ηγεσίας του.

Σ' αυτήν ακριβώς την κρίσιμη καμπή για την τύχη των κατοίκων του γιουγκοσλαβικού τμήματος της Μακεδονίας, η πρωτοβουλία των κινήσεων περιέρχεται σταδιακά στο Κομμουνιστικό Κόμμα της Γιουγκοσλαβίας, της οποίας ο ηγέτης Josip Broz Tito καθίσταται ο αδιαμφισβήτητος κυρίαρχος της κομμουνιστικής παρουσίας στα Βαλκάνια. Ήδη, την άνοιξη του 1943 είχε διακηρύξει την πρόθεσή του να αναγνωρίσει το νοτιότατο τμήμα της Γιουγκοσλαβίας με την επίδικη περιοχή, ως αυτόνομη λαϊκή δημοκρατία, με την επωνυμία «Μακεντόνιγια». Αποτέλουσε αυτή η ενέργεια του Τίτο αντιπερισπασμό στη φασιστική βουλγαρική πολιτική. Παράλληλα έκανε και το πιο επικίνδυνο βήμα: αναγνώριζε ως ιδιαίτερη εθνότητα τους κατοίκους αυτής της «Μακεντόνιγια», με την προσωνυμία «Μακεντόντσοι» (= Μακεδόνες). Οι συγκρούσεις που ακολούθησαν ανάμεσα στους Παρτιζάνους του Τίτο και στα βουλγαρικά φασιστικά στρατεύματα όχι μόνο στρατιωτικά ενίσχυσαν τον πρώτο, αλλά και ιδεολογικά ευνόησαν την πολιτική του, με κυρίαρχο σύνθημα «η Μακεδονία στους Μακεδόνες».

Πρωταρχικός, λοιπόν, στόχος του στρατάρχη Τίτο στην πολιτική του έναντι της περιοχής ήταν η αντιμετώπιση της βουλγαρικής προπαγάνδας και των βουλγαρικών βλέψεων σ' αυτήν. Οι συνθήκες ήταν ευνοϊκές, διότι οι Σλάβοι κάτοικοί της ήταν

αυτή τη φορά απογοητευμένοι από τη βαρβαρότητα των βουλγαρικών στρατευμάτων, που συμπεριφέρθηκαν με αγριότητα κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής. Τον Οκτώβρη, λοιπόν, του 1943 το Γενικό Στρατηγείο των Παρτιζάνων της Γιουγκοσλαβίας εξέδωσε μανιφέστο, σύμφωνα με το οποίο ο «Μακεδονικός λαός» (Makedonski narod) είχε πλέον όλα τα αναγκαία στοιχεία για να αποκτήσει την ελευθερία του, ισότιμα με τους άλλους λαούς της Γιουγκοσλαβίας». Με αυτό τον τρόπο και σε κείνη τη χρονική και ψυχολογική για τους κατοίκους στιγμή ρίχτηκε ο σπόρος μιας τεχνητής προσπάθειας εθνογένεσης, που εμπεριείχε πολύ βασικά στοιχεία παραλογισμού, αφού βάφτιζε με ελληνικό όνομα και χάριζε ελληνικά σύμβολα σε ένα τμήμα Σλάβων, για να αποτρέψει την ένωσή τους με τις γειτονικές μεγαλύτερες και ισχυρότερες σλαβικές ομάδες. Ένα μήνα αργότερα, το Νοέμβρη του 1943, συνήλθε στο Jajce η Σύνοδος του Αντιφασιστικού Συμβουλίου Εθνικής Απελευθέρωσης της Γιουγκοσλαβίας και υπό την ιδιότητα της Εθνικής Εθνοσυνέλευσης αποφάσισε την οργάνωσή της Γιουγκοσλαβίας σε ομοσπονδιακή βάση. Η Σύνοδος αυτή αναγνώρισε και επίσημα πια την ύπαρξη ιδιαίτερου «Μακεδονικού έθνους» και προχώρησε στην ίδρυση αντίστοιχου αυτόνομου «Μακεδονικού» κράτους, που θα υπαγόταν στην κεντρική κυβέρνηση του Βελιγραδίου. Τον επόμενο δε χρόνο, στις 2 Αυγούστου 1944, η «Μακεντόνιγια» έγινε και επίσημα ομόσπονδο κράτος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, παρά τις αντιδράσεις των Βουλγάρων.

Με τον τρόπο, λοιπόν, αυτό ο στρατάρχης Τίτο πίστεψε πως έδωσε τέλος τόσο στις βουλγαρικές όσο και στις σερβικές βλέψεις στην περιοχή. Ταυτόχρονα όμως, με την καθιέρωση ενός «μακεδονικού λαού», άφηνε ανοιχτό το πεδίο μιας μελλοντικής διεύρυνσης των συνόρων του κράτους αυτού και πέρα από τους Σλάβους της Μακεδονίας, στους πραγματικούς Μακεδόνες, δηλαδή στους Έλληνες της Μακεδονίας. Για το τελευταίο, εντούτοις, δεν διαθέτουμε στοιχεία, που θα αποδείκνυαν ότι ενσυνεί-

δητα και με τη συγκεκριμένη προοπτική περιλήφθηκε στα σχέδιά του. Είναι σημαντικό όμως και δεν μπορεί κανείς να μη το αναφέρει, ότι και κορυφαία στελέχη του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ελλάδας, ανεξάρτητα υπό ποιες συνθήκες και σκοπιμότητες, συντάχθηκαν σε κάποια φάση (1949) με αυτή την πολιτική, δευτερώνοντας παλαιότερό τους σφάλμα (1924). Έτσι, άσχετα με τη μετέπειτα αποκήρυξη αυτής της γραμμής, ο βλαστός του παραλόγου είχε ποτιστεί και από κάποια μερίδα Ελλήνων. Ο παραλογισμός πάντως ήταν σαφής: σε πρώτη φάση έπρεπε να πεισθούν οι Σλάβοι που κατοικούσαν στη Μακεδονία ότι ήταν Μακεδόνες και στη συνέχεια αυτοί οι αναλογικά ελάχιστοι επήλυδες να καθυποτάξουν και αφομοιώσουν τους πολλαπλάσιους και πολιτιστικά κατά πολύ προπορευόμενους παλαιούς κατοίκους της περιοχής.

Για το σκοπό αυτό, τον εντελώς νέο εθνικό προσανατολισμό των κατοίκων της Λαϊκής (στη συνέχεια Σοσιαλιστικής) Δημοκρατίας, με το όνομα «Μακεντόνιγια», χρειάστηκε να καταβληθούν συντονισμένες και καλά μεθοδευμένες προσπάθειες διαφώτισης και οργάνωσης, συνεπικουρούμενες και από μεγάλη δόση καταπίεσης και εξαναγκασμού κυρίως των μη Σλάβων, που όπως είδαμε ήταν και οι περισσότεροι. Χωρίς να παραγνωρίσουμε την αντίσταση των Σέρβων ή των Βουλγάρων, θα πρέπει να επισημάνουμε την παθητική μεν αλλά ουσιαστική αντίδραση και των άλλων πληθυσμών, που ανήκουν σε εθνότητες μη σλαβικές των Αλβανών, των Ελλήνων, των Γύφτων και των Τούρκων. Αυτοί ποτέ δεν δέχτηκαν πως ανήκουν στο νέο έθνος, που ήταν σλαβικό και είχε ελληνικό όνομα. Έτσι, πίσω από την αναγκαστική αλλαγή των ονομάτων και επιθέτων τους (όλοι οι Έλληνες σε -όπουλος, -ακης, -ίδης κλπ. όπως και οι Σέρβοι σε -ić μετατράπηκαν σε -ef, -of, -efski και -ofski), πίσω από την υποχρεωτική τους ένταξη στη νέα κοινωνία, με την ιδιαίτερη γλώσσα, εκκλησιαστική ζωή, πολιτιστική δραστηριότητα, παιδεία

και λοιπή εθνική συμπεριφορά, φαίνεται πως διατήρησαν ακέραια τα πραγματικά τους εθνικά σύμβολα, τη γλώσσα και την εθνική τους συνείδηση. Αυτό τουλάχιστο φαίνεται από τις τελευταίες δημοσκοπήσεις και τη δειλή ακόμη, λόγω ανελευθερίας, διαφοροποίηση των πληθυσμών αυτών από τη γραμμή που ακολουθεί η κρατική μηχανή των Σκοπίων.

Όμως, η συστηματική προπαγάνδα, που άρχισε το 1944 και συνεχίζεται μέχρι και τις μέρες μας, είχε μεγάλη επιτυχία στο σλαβικό στοιχείο της περιοχής. Ήδη μια δεύτερη γενιά γεννιέται και τρέφεται από την παιδική ηλικία με συνθήματα και σύμβολα «Μακεδονικά». Οι νέοι, από πολύ μικρή ηλικία διδάσκονται την ιστορία της Μακεδονίας και πείθονται πως είναι απόγονοι των Μακεδόνων. Ο Μ. Αλέξανδρος έχει περάσει σε ευρεία κλίμακα και στους Σλάβους «Μακεντόντσοι» ως δικός τους ήρωας και προπάτορας. Η πλύση εγκεφάλου που έγινε και γίνεται στα ευρύτερα λαϊκά στρώματα έχει παραγάγει κάποιες χιλιάδες, νέων κυρίως ανθρώπων, οι οποίοι πιστεύουν αταλάντευτα πως είναι σλαβομακεδονικής καταγωγής. Το παράλογο δε στην υπόθεση αυτή δεν είναι μόνον η πίστη τους ότι αποτελούν προΐόν κάποιας σλαβομακεδονικής επιμιξίας (παρ' όλο που έχουμε αποκλείσει με στοιχεία από τις πηγές ένα τέτοιο ενδεχόμενο), αλλά και η αντίληψη που τους έχει έντεχνα εμφυτευθεί, ότι αυτοί αποτελούν τους μόνους συνειδητούς απογόνους των Μακεδόνων, που δικαιωματικά αγωνίζονται να αφυπνίσουν και τους υπόλοιπους και να αναστήσουν τη Μεγάλη Μακεδονία. Η υπόθεση γι' αυτούς, τους αποκαλούμενους «Μακεντόντσοι», είναι τραγική, ενώ για τους Έλληνες θα μπορούσε να είναι κωμική, αν δεν ήταν επικίνδυνη, λόγω κυρίως του φανατισμού και της πετυχημένης διεθνούς προπαγάνδας που έως σήμερα άσκησαν, τόσο σε λαϊκό όσο και σε διπλωματικό επίπεδο, οι εμπνευστές αυτού του εθνολογικού και πολιτικού πειράματος.

Γλώσσα. Επειδή όμως το σημαντικότερο μέσο που μετα-

χειρίστηκαν οι αρχές της Δημοκρατίας αυτής, για να κατασκευάσουν την ιδιαίτερη εθνότητα των φανατικών «Μακεντόντσοι», ήταν η παιδεία και η προβαλλόμενη και σε διεθνή λεξικά και τη διεθνή βιβλιογραφία καταχωρισμένη «Μακεδονική γλώσσα» (Makedonski jazik), είναι ανάγκη να ρίξουμε μια ματιά και στο συγκεκριμένο αυτό θέμα και να δούμε πού υπάρχει εκτροπή από την επιστημονική αλήθεια και πού πρέπει να επικεντρωθεί ο επιστημονικός και φυσικά πολιτικός αντίλογος της διεθνούς, αλλά κυρίως της ελληνικής πλευράς.

Εκ προοιμίου θα πρέπει να υπογραμμίσουμε το σχιζοφρενικό και επιστημονικά απαράδεκτο της ονομασίας μιας σλαβικής διαλέκτου ως «μακεδονικής». Τούτο δε, παρά τους ισχυρισμούς των ιδίων κύκλων ότι οι Μακεδόνες δεν ήσαν Έλληνες και ότι επομένως είχαν και κάποια δική τους μακεδονική γλώσσα. Εάν, λοιπόν, οι αρχαίοι Μακεδόνες δεν ήσαν Έλληνες και είχαν δική τους γλώσσα, λογικά θα πρέπει αυτή να ήταν η μακεδονική. Τότε όμως, πώς και η σλαβική διάλεκτος της περιοχής των Σκοπίων, που δεν έχει καμιά σχέση με τις αρχαίες γλώσσες του ευρύτερου χώρου, μπορεί να επονομάζεται «μακεδονική»; Τελικά για την επιστήμη ποια θα είναι η μακεδονική, εκείνη των αρχαίων Μακεδόνων ή των νεώτερων και μη εχόντων καμιά με εκείνους σχέση Σλάβων κατοίκων ενός τμήματος της Μακεδονίας; Μήπως, κατά παρόμοιο τρόπο, θα μπορούσε να καταχωρισθεί ως αγγλική, ή αυστραλιανή, ή καναδέζικη οποιαδήποτε ελληνική διάλεκτος ομιλείται από τους Έλληνες μετανάστες των παραπάνω περιοχών;

Είναι σαφές, ότι η ολιγωρία δεν είναι μόνο της ελληνικής επιστήμης, αλλά και της διεθνούς και ταυτόχρονα το παράδειγμα αυτό αποδεικνύει πόσο εύκολα η επιστήμη μπορεί να υποκατασταθεί από την προπαγάνδα. Το παράλογο όμως δεν μπορεί να έχει καμιά θέση στο χώρο της και για το λόγο αυτό, αν η επιστήμη θέλει να θεωρείται σοβαρή και σεβαστή, πρέπει να το αποβάλλει, όποτε και αν το ανακαλύψει. Διότι και αν ακόμα

γινόταν αποδεκτό πως οι Σλάβοι της Μακεδονίας προέρχονται από επιμιξίες με τους αρχαίους Μακεδόνες, δεν θα μπορούσε σε καμιά περίπτωση ούτε η σλαβική γλώσσα, ούτε τα σλαβικά έθιμα, ούτε η σλαβική φυσιογνωμία να ονομαστούν «μακεδονικά»: οι τυχόν επιμιξίες των Μακεδόνων με τους Σλάβους (στην πραγματικότητα ανύπαρκτες) δεν θα μπορούσαν να αλλοιώσουν το προϋπάρχον περιεχόμενο των εννοιών «Μακεδόνες», «Μακεδονία». Πολύ δε περισσότερο, δεν θα μπορούσαν αυτές οι έννοιες να αποκτήσουν σλαβικό περιεχόμενο, επειδή κάποιιοι Σλάβοι στο παρελθόν είχαν έρθει σε επιμιξίες με τους Έλληνες κατοίκους της περιοχής. Και το πράγμα ξεπερνά τα όρια του κωμικού, όταν αυτή η ακατανόητη σύζευξη δεν αποτελεί προϊόν έστω μιας λαθεμένης παράδοσης, αλλά σύγχρονη επινόηση, που καταστρατηγεί και την επιστημονική αλήθεια και την υπερχιλιόχρονη παράδοση!

Όμως, επειδή όλα αυτά αποτελούν κάποιες θεωρητικές επισημάνσεις και θέσεις, είναι ανάγκη για τον αναγνώστη να υπεισέλθουμε και στην πρακτική ψηλάφηση της σλαβικής διαλέκτου που ομιλείται στη Δημοκρατία των Σκοπίων και να δούμε τη σχέση της με την Ελληνική (κατ' επέκταση Μακεδονική) και με τις άλλες σλαβικές γλώσσες.

Ευθύς εξ αρχής θα πρέπει να πούμε πως η υπάρχουσα επί του προκειμένου περιορισμένη ελληνική βιβλιογραφία δεν ανταποκρίνεται πάντα στις υψηλές απαιτήσεις μιας επιστημονικής περιγραφής και ανάλυσης του θέματος. Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι μέχρι πρόσφατα η ελληνική επιστήμη δεν διέθετε ειδικούς μελετητές των σλαβικών γλωσσών, σλαβολόγους και ιστορικούς με γνώσεις των σλαβικών πηγών και της σλαβικής αρχαίας και νεότερης γραμματείας. Έτσι, παρατηρήθηκε το φαινόμενο να ασχολούνται με ειδικά γλωσσολογικά και ιστορικά θέματα άνθρωποι χωρίς τις απαιτούμενες επιστημονικές βάσεις και με μοναδικό κίνητρο την αγάπη προς την πατρίδα. Ευτυχώς όμως που υπάρχουν και εδώ οι φωτεινές εξαιρέσεις των ελάχι-

στων Ελλήνων ειδημόνων, που μεθοδικά, τεκμηριωμένα και εξαντλητικά δίνουν τη σωστή διάσταση της σλαβικής διαλέκτου που ομιλείται στη Δημοκρατία των Σκοπίων, επισημαίνοντας τα αδύνατα σημεία της και αποκαλύπτοντας την πολιτική εκμετάλλευση που επιχειρείται από την αναφορά σ' αυτήν.

Μεταξύ αυτών των εξαιρέσεων αναμφίβολα την πρώτη θέση κατέχει η μελέτη του Ν.Π. Ανδριώτη, που ήταν καθηγητής της Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, με τίτλο «Το όμοσπονδο κράτος των Σκοπίων και η γλώσσα του», το οποίο κυκλοφόρησε το 1957 στα Αγγλικά, το 1960 στα Ελληνικά και το 1966 στα Γερμανικά. Μετά την εξάντληση της πρώτης ελληνικής έκδοσης, η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών πραγματοποίησε το έτος 1989 δεύτερη, χωρίς προσθήκες και αλλαγές στο αρχικό κείμενο. Επειδή δε πιστεύουμε πως στο παραπάνω έργο μπορεί κανείς να βρει όλες τις επιστημονικές και διεθνώς αποδεκτές απαντήσεις στα θέματα που έχουν σχέση με τη γένεση και εξέλιξη της εν λόγω διαλέκτου, κρίναμε ότι θα ήταν ωφέλιμο να δώσουμε περιληπτικά τα κυριότερα σημεία του, προσθέτοντας ό,τι νεότερο έχει να επιδείξει η εξέλιξη της επιστημονικής έρευνας στο μεταξύ διάστημα και παραπέμποντας όσους θέλουν περισσότερη και ειδική ενημέρωση στο ίδιο βιβλίο του Έλληνα γλωσσολόγου. (Βλ. Παρουσίαση και ευμενή σχόλια από τον Βασ. Φόρη στις «Επιφυλλίδες της Καθημερινής», της 28.2.1962, υπό τον τίτλο «Το λεξικό της 'Μακεδονικής'» απάνθισμα από το βιβλίο του καθ. κ. Ν.Π. Ανδριώτη, «Το όμοσπονδο...»). Δεν θα παραλείψουμε φυσικά, να προτάξουμε τη γνώμη του συγγραφέα για εκείνους που ασχολήθηκαν με το θέμα, χωρίς τα απαραίτητα εφόδια, η οποία συνοψίζεται στα παρακάτω λόγια του: «Τὰ ἑλληνικά αὐτά γλωσσικά στοιχεία τοῦ ιδιώματος εἶναι τόσο πολυάριθμα, ὥστε παράσυραν ἄρκετους Ἕλληνες λογίους ποὺ ἀσχολήθηκαν παλαιότερα μὲ τὸ ἰδίωμα αὐτό, νὰ νομίσουν ὅτι πρόκειται γιὰ ἑλληνικὴ διάλεκτο ἀνάμεικτη μὲ σλαβικά γλωσσικά στοιχεία. Ἡ πλάνη τους αὐτὴ μπορεῖ

σήμερα να τους συχωρεθῆ, με τὸ ελαφρυντικὸ ὅτι δὲν ἦταν γλωσσολόγοι καὶ δὲν ἤξεραν ὅτι ὁ χαρακτήρας μιᾶς γλώσσας δὲν προσδιορίζεται ἀπὸ τὶς λέξεις τῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ γραμματικὴ τῆς» (παραπάνω ἔργο, σελ. 21). Δυστυχῶς ὅμως καὶ σήμερα, ὕστερα ἀπὸ τριάντα καὶ πλέον ἔτη, θα μπορούσαμε νὰ καταλήξουμε στὶς ίδιες διαπιστώσεις· δὲν ξέρω, βέβαια, ἀν θὰ εἶχαμε τὸ δικαίωμα νὰ επικαλεσθούμε καὶ τὰ ἴδια ελαφρυντικά.

Στὰ κεφάλαιο «Τί εἶναι ἡ 'Μακεδονικὴ' γλώσσα», ὁ συγγραφέας σημειώνει τὰ εξῆς: «Ἡ γλώσσα ποὺ μιλοῦν κατὰ πλειονότητα οἱ κάτοικοι τοῦ κράτους τῶν Σκοπίων, καὶ ποὺ ἐντελῶς ἀυθαίρετα τὴν ὀνόμασαν «Μακεδονικὴ», εἶναι ἓνα σλαβικό ἰδιῶμα με τόσο στενοὺς δεσμοὺς πρὸς τὴ Βουλγαρικὴ καὶ τὴν Σερβικὴ, ὥστε σύμφωνα με τὶς ἀρχὲς τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης ἴδὲν μπορεῖ νὰ ὀνομαστῆ γλώσσα αὐτοτελῆς ὅπως οἱ δύο προηγούμενες. Τὰ μόνα σαφῆ σύνορα τοῦ σλαβικοῦ αὐτοῦ ἰδιώματος εἶναι τὰ πρὸς τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα, καὶ συμπίπτουν περίπου με τὰ γεωγραφικὰ σύνορα τῆς Γιουγκοσλαβίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ μικρὴ σφήνα ποὺ σχηματίζει τὸ ἰδιῶμα αὐτὸ ἐπάνω στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος, στὴν ὄρεινὴ περιοχὴ βορείως τῆς Καστοριάς. Ἐπίσης πρὸς τὰ δυτικὰ τὸ σλαβικὸ αὐτὸ ἰδιῶμα συνορεύει με τὴν ἀλβανικὴ γλώσσα, μόνο ποὺ τὰ σύνορά του πρὸς αὐτὴν δὲν ταυτίζονται με τὴν ὀροθετικὴ γραμμὴ τῶν ἀλβανογιουγκοσλαβικῶν συνόρων, γιατί τὸ κράτος τῶν Σκοπίων περιλαμβάνει 164.000 ἀλβανόφωνους κατοίκους (σήμερα 700-800.000). Τὰ σύνορά του πρὸς τὴ βουλγαρικὴ καὶ τὴ σερβικὴ γλώσσα χάνονται μέσα στὴ ρευστότητα τῶν κοινῶν με τὶς γλώσσες αὐτὲς ἰσόγλωσσων, καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ καθοριστοῦν. Τὸ ἰδιῶμα αὐτὸ εἶναι ἓνας μεταβατικὸς σταθμὸς ἀνάμεσα στὴ Σερβικὴ καὶ τὴ Βουλγαρικὴ. Ὅσο προχωρεῖς πρὸς τὴ Βουλγαρία, τόσο λιγοστεύουν τὰ σερβικὰ γνωρίσματα καὶ πληθαίνουν τὰ βουλγαρικὰ καὶ ἀντίστροφα» (σελ. 12). Καὶ ἀλήθεια, πὼς μπορεῖ κανεὶς με ἐπιστημονικὲς μεθόδους νὰ χαρακτηρίσει τὸ παραπάνω γλωσσικὸ φαινόμενο, ποὺ δὲν ἀποτελεῖ προϊόν κάποιας

φυσιολογικῆς ἐξέλιξης μέσα στο χρόνο, ἀλλὰ καρπὸ μιᾶς ἀτέλειωτης ἀνάμειξης τῶν σλαβικῶν πληθυσμῶν ποὺ ἡ κάθε πλευρὰ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς μελετημένες προπαγάνδες, ἀνάλογα με τὸ ὄγκο τῆς ἐπέβαλλε στο περιβάλλον ποὺ ἐκινεῖτο τὴ δική τῆς γλωσσικὴ παράδοση, ελαφρῶς προσαρμοσμένη στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ γηγενοῦς σλαβικοῦ στοιχείου;

Στὴ συνέχεια, ὁ συγγραφέας ἀπαριθμῆ τους νεωτερισμοὺς τοῦ ἰδιώματος σε σχέση με τὴν ἀρχαία Σλαβικὴ, τὴν Παλαιοσλαβικὴ, τὰ κοινὰ γνωρίσματά του με τὴ Σερβικὴ, τὰ κοινὰ γνωρίσματά του με τὴ Βουλγαρικὴ, καὶ τέλος τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματά του, ποὺ δὲν ἀνήκουν οὔτε στὴ Σερβικὴ οὔτε στὴ Βουλγαρικὴ. Θέτοντας τὸ ἐρώτημα, πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ ὀνομαστῆ τὸ γλωσσικὸ αὐτὸ ἰδιῶμα, δέχεται ὡς «προσφυέστερο καὶ πλησιέστερο πρὸς τὴν ἀλήθεια» τὸ ὄνομα «Σλαβικὸ ἰδιῶμα τοῦ κράτους τῶν Σκοπίων».

Στὶς σελίδες 21-29 ἀναφέρεται στὰ ἑλληνικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα, ποὺ πέρασαν στο Σκοπιανὸ σλαβικὸ ἰδιῶμα. Ὁ συγγραφέας δίνει ὀνομαστικὰ ὅλες τὶς ἑλληνικὲς λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦνται στο ἐν λόγῳ ἰδιῶμα κατὰ κατηγορίες. Μετρήσαμε 322 ουσιαστικά, 37 ἐπίθετα, 122 ῥήματα, 4 ἐπιρρήματα, 7 ἀντωνυμίες, 6 προθέσεις, 2 συνδέσμους, 1 μόριο, 7 ἐπιφωνήματα, 159 λέξεις ἀπὸ τὸ λεξιλόγιο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Παιδείας, 30 ἑλληνικὲς λέξεις ποὺ πέρασαν στο ἰδιῶμα μέσω κάποιας ξένης γλώσσας, καθὼς καὶ 53 ξένες λέξεις ποὺ πέρασαν στο ἰδιῶμα μέσω τῆς Ἑλληνικῆς. Ἰδιαίτερη ἀναφορὰ γίνεται στὴν ἑλληνικὴ ἐπίδραση ἐπὶ τῆς γραμματικῆς τοῦ ἰδιώματος.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ, καὶ γιὰ τὴν ἀκριβέστερη καὶ ἀντικειμενικότερη περιγραφή τοῦ φαινομένου, πρέπει νὰ σημειώσουμε πὼς ἓνα μεγάλο ποσοστὸ ἀπὸ τὶς παραπάνω δάνειες ἑλληνικὲς λέξεις ἀποτελοῦν κοινὸ κτήμα καὶ τῶν ἄλλων νοτιοσλαβικῶν γλωσσῶν, ἐνὼ μερικὲς τοῦ συνόλου τῶν σλαβικῶν γλωσσῶν. Παρ' ὅλο ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλο —στὶς περισσότερὲς ἴσως περιπτώσεις εἶναι ἀδύνατο— νὰ διαπιστώσει κανεὶς, ἀν αὐτὲς οἱ λέξεις πέρα-

σαν από τη νοτιοσλαβική στις άλλες σλαβικές γλώσσες, ή το αντίστροφο, είναι βέβαιο πως οι αρχαιότερες από αυτές τις ελληνικές λέξεις, που συμπίπτουν και με κείνες του εκκλησιαστικού λεξιλογίου, θα πρέπει να πέρασαν στο γενικότερο σλαβικό λεξιλόγιο από την εποχή ακόμα των αδελφών Κυρίλλου και Μεθοδίου μέσω Θεσσαλονίκης και αργότερα μέσω Αχρίδας.

Μια σοβαρή επισήμανση, που αναφέρεται στη «μεσαιωνική μορφή του σλαβικού γλωσσικού ιδιώματος» των Σκοπίων, γίνεται στις σελίδες 30-33. Θεωρεί ο συγγραφέας, και πολύ σωστά, την μεσαιωνική μορφή του εν λόγω ιδιώματος πολύ συγγενή προς εκείνο το σλαβικό ιδίωμα που εξέμαθαν οι αδελφοί Κύριλλος και Μεθόδιος και το οποίο χρησιμοποίησαν στη μετάφραση των ιερών βιβλίων στα σλαβικά: την αρχαία σλαβική γλώσσα, που οι μεν Σκοπιανοί ονομάζουν «Μακεδονική», οι δε Βούλγαροι «Παλαιοβουλγαρική», ενώ στη διεθνή επιστήμη καθιερώθηκε ως «Παλαιοσλαβική» (Staroslavjanski, Staroslovenski, Ancien Slavonic). Θα θέλαμε, συνηγορώντας υπέρ των απόψεων αυτών, να προσθέσουμε, πως ο μεγαλύτερος όγκος των αρχαίων σλαβικών χειρόγραφων βιβλίων, που σώθηκαν μέχρι σήμερα, προέρχεται από το νοτιοσλαβικό αυτό χώρο και πιο συγκεκριμένα από τη γραφίδα της μεταφραστικής και αντιγραφικής ομάδας του Κλήμη, που όπως έχουμε ήδη αναφέρει είχε εγκατασταθεί στην περιοχή της Αχρίδας. Το γεγονός όμως αυτό δεν θα πρέπει να παρεξηγηθεί και να θεωρηθεί —όπως δυστυχώς προβάλλουν οι Σκοπιανοί επιστήμονες— πως το σλαβικό ιδίωμα των Σκοπίων με τη σημερινή του μορφή είναι το αρχαιότερο και γνησιότερο μεταξύ των άλλων σλαβικών ιδιωμάτων και γλωσσών.

Τούτο δε, διότι όπως θα μας εξηγήσει, στις σελίδες 33-39 ο καθηγητής Ανδριώτης η σημερινή μορφή του ιδιώματος αυτού αποτελεί προϊόν σύγχρονης (μετά το 1944) τεχνητής επεξεργασίας και όχι φυσικής εξέλιξης. Πιο συγκεκριμένα, ειδική ομάδα, αποτελούμενη από λόγιους, επιστήμονες και συγγραφείς, ανέλαβε να καθορίσει τη γραμματική μορφή της νέας γλώσσας, αναζη-

τώντας στηρίγματα σε παλαιοσλαβικά κείμενα της περιοχής της Αχρίδας. Για να εμπλουτίσει δε η παραπάνω ομάδα το λεξιλόγιο της νέας γλώσσας, φρόντισε να την απαλλάξει από τους τουρκισμούς και να δανειστεί από τα άλλα σλαβικά ιδιώματα λέξεις που έλειπαν ή ακόμα και να δημιουργήσει νέες. Αυτή η νέα σλαβική διάλεκτος, όπως διαμορφώθηκε ύστερα από τις αφαιρέσεις και τις προσθήκες της ειδικής ομάδας, τέθηκε σε εφαρμογή από το έτος 1945. Έτσι, δόθηκε μια πολιτική λύση σε ένα επιστημονικό πρόβλημα, που όταν τέθηκε στο παρελθόν, στις αρχές του αιώνα μας, ο μεγάλος σλαβολόγος V. Jagić είχε χαρακτηρίσει την προσπάθεια ως «περιττή σπατάλη πνευματικών δυνάμεων».

Το εκκλησιαστικό θέμα. Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον το γεγονός ότι ο στρατάρχης Γίτο, εξ ορισμού άθεος, στα πλαίσια της γενικότερης προσπάθειας για διαμόρφωση μιας τοπικής εθνικής φυσιογνωμίας, έδωσε ξέχωρη σημασία στην ανεξαρτησία της τοπικής εκκλησίας, την οποία ο ίδιος υποκίνησε και προσπάθησε να επιβάλει, θυμίζοντας έτσι μία γνήσια βυζαντινή παράδοση που ήθελε παράλληλα με την πολιτική αυτονομία και αντίστοιχη εκκλησιαστική. Όμως, αν επιφανειακά η πολιτική αυτή έδειχνε να εξυπηρετεί το συγκεκριμένο στόχο, που ήταν η διακοπή της εκκλησιαστικής εξάρτησης από το σερβικό Πατριαρχείο, που θα μπορούσε να σημαίνει τον αποκλεισμό της χειροτονίας Σέρβων επισκόπων και μητροπολιτών στην περιοχή, στο βάθος η εκκλησιαστική αυτή συμπεριφορά ήταν εναρμονισμένη προς την ευρύτερη πολιτική και εξυπηρετούσε την εθνογενετική διεργασία που είχε τεθεί σε εφαρμογή.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να θυμίσουμε, πως στην εκκλησιαστική παράδοση και κανονική τάξη έχουν με τον καιρό επικρατήσει κάποιες αρχές και όροι, βάσει των οποίων μια τοπική-θυγατρική Εκκλησία μπορεί να αποκτήσει την ανεξαρτησία της, το αυτοκέφαλο, όπως λέγεται στην εκκλησιαστική ορολογία.

Ένας, λοιπόν, από τους βασικότερους όρους, που δυναμικά προβλήθηκε από τον περασμένο αιώνα και κυριάρχησε στο δικό μας, σε σχέση με την απόκτηση της εκκλησιαστικής ανεξαρτησίας μιας επί μέρους περιοχής, υπήρξε η εθνική ιδιαιτερότητα, ο παράγοντας «έθνος». Στηρίζεται δε στον 34ο Αποστολικό Κανόνα, που ορίζει ότι οι επίσκοποι κάθε έθνους πρέπει να έχουν το δικό τους προκαθήμενο, που να τον θεωρούν ως κεφαλή τους και να μην κάνουν τίποτε χωρίς τη δική του έγκριση.

Μια, επομένως, εκκλησιαστική ανεξαρτησία που θα στηριζόταν στον εθνικό παράγοντα, θα σήμαινε την αυτόματη αναγνώριση της υπόστασης ιδιαίτερου έθνους και φυσικά θα ενίσχυε τις πολιτικές επιδιώξεις της κεντρικής γιουγκοσλαβικής εξουσίας και τις τοπικές Σκοπιανές φιλοδοξίες.

Η σχετική διεργασία άρχισε ήδη από το 1945, όταν μια κληρικολαϊκή συνέλευση στα Σκόπια πρόβαλε την απαίτηση η περιοχή να αποσχισθεί εκκλησιαστικά από το Σερβικό Πατριαρχείο και ως «Μακεδονική Εκκλησία» να υποκαταστήσει την τότε αυτοκέφαλη Αρχιεπισκοπή της Αχρίδας. Η νέα αυτή Εκκλησία, που περιλάμβανε τις Μητροπόλεις των Σκοπίων και Ζλετόβου-Στρώμνιτσας, καθώς και την επισκοπή Αχρίδας-Βιτωλίων, ανακήρυξε προστάτη της τον Άγιο Κλήμη.

Η στάση του Πατριαρχείου της Σερβίας υπήρξε από την πρώτη στιγμή αρνητική σε μια τέτοια διάσπαση. Τις παραπάνω ενέργειες τις καταδίκασε ως αυθαίρετες και αντικανονικές και κάλεσε τον κλήρο να παραμείνει πιστός στην κανονική του ηγεσία.

Ένα από τα βασικά αιτήματα που δυναμικά πρόβαλλε η Εκκλησία των Σκοπίων, κατά την ασαφή περίοδο που επακολούθησε μέχρι το 1958, ήταν να τους δοθεί το δικαίωμα να χρησιμοποιούν το τοπικό σλαβικό γλωσσικό ιδίωμα, τη λεγόμενη «μακεδονική γλώσσα», στην εκκλησιαστική διοίκηση και στο κήρυγμα, όπως και το δικαίωμά τους να τοποθετούν ντόπιους ιεράρχες στους κενούς επισκοπικούς θρόνους. Όλες οι ενέργειές τους,

όπως καθαρά φαίνεται, απέβλεπαν στη δημιουργία μιας τοπικής εθνικής Εκκλησίας, με ιδιαίτερη γλώσσα, εθνικό κλήρο και αυτοδιοίκηση. Τα πράγματα πήραν την οριστική και συγκεκριμένη τους μορφή κατά το έτος 1958, όταν μια νέα κληρικολαϊκή συνέλευση, που συνήλθε αυτή τη φορά στην Αχρίδα, α') ανακήρυξε και επίσημα την ανανέωση της Αρχιεπισκοπής Αχρίδας, β') εξέλεξε πρώτο μητροπολίτη της τον μέχρι τότε βικάριο επίσκοπο του Σερβικού Πατριαρχείου Δοσίθεο Σιοϊκονιέ (για να έχει κανονική συνέχεια η εκκλησιαστική εξουσία της), γ') ψήφισε το Καταστατικό της νέας Εκκλησίας, δ') εξέλεξε νέους επισκόπους, και ε') αποφάσισε η Εκκλησία αυτή, που ονομάστηκε «Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία», να βρίσκεται σε κανονική σχέση και ενότητα με τη Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία μέσω του προκαθημένου της. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Καταστατικού της, η νέα Αρχιεπισκοπή αποτελέσθηκε από την Αρχιεπισκοπή Αχρίδας και Σκοπίων, με έδρα τα Σκόπια, από την επισκοπή Πρέσπας-Βιτωλίων, με έδρα τα Βιτώλια (Μοναστήρι) και από την επισκοπή Ζλετόβου-Στρώμνιτσας, με έδρα το Štip.

Η σχέση της νεοσύστατης αυτής Εκκλησίας με το Πατριαρχείο της Σερβίας, από το οποίο αποσπάσθηκε με αυθαίρετο και αντικανονικό τρόπο, πήρε πιο συγκεκριμένη μορφή μετά το 1966, όταν και εγγράφως ζήτησε να της παραχωρηθεί το αυτοκέφαλο. Τότε, στην άρνηση της Σερβικής Εκκλησίας να προβεί σε παρόμοια παραχώρηση, η λεγόμενη «Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία» αυτοανακηρύχθηκε σε αυτοκέφαλη. Η απάντηση της Σερβικής Εκκλησίας ήρθε τον επόμενο χρόνο, με την απόφασή της να διακόψει τη λειτουργική και κανονική επικοινωνία της με την Ιεραρχία της εν λόγω επαρχίας και ουσιαστικά να την κηρύξει σχισματική. Αυτή η κατάσταση επικρατεί μέχρι και σήμερα, με τη διαφορά ότι την άρνηση του Σερβικού και των άλλων Ορθοδόξων Πατριαρχείων να αναγνωρίσουν το αυτοκέφαλο αυτής της μικρής και αυθαίρετα κινούμενης Μητρόπολης των Σκοπίων είναι πρόθυμος να καλύψει ο πάπας της Ρώμης και προς

αυτή την κατεύθυνση κινείται δραστήρια.

Τίθεται λοιπόν το ερώτημα, πού βρίσκεται το αντικανονικό στις ενέργειες των προκαθημένων της Μητρόπολης Σκοπίων και ποιο είναι το μέγεθος και η σημασία αυτών των αυθαιρεσιών, που δεν επιτρέπουν την Ορθόδοξη Εκκλησία να δώσει τη δική της λύση και να προλάβει την διά της Ουνίας παπική ενσωμάτωση της ιστορικής Ορθόδοξης και αρχαιότερης σλαβικής εκκλησιαστικής επαρχίας, που υπήρξε δημιούργημα του Βυζαντίου και παραδοσιακά ανήκε πάντα στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

1. Όσον αφορά τον εθνικό παράγοντα, που από την πρώτη στιγμή πρόβαλε και προβάλλει, προκειμένου να επιτύχει η Μητρόπολη αυτή την κανονική στήριξη των διεκδικησέων της, η Σερβική Εκκλησία, από τα επίσημα κείμενα που γνωρίζουμε, δεν φαίνεται να διατύπωνε κάποιες αντιρρήσεις επί της ουσίας. Η σερβική πλευρά, πολιτική και εκκλησιαστική, δεν φαίνεται να απορρίπτει την εθνική ιδιαιτερότητα των κατοίκων της περιοχής, ούτε ποτέ ασχολήθηκε με το πώς θα ονομάζεται αυτό το έθνος. Στο σημείο αυτό, ουσιαστικότερη θα πρέπει να θεωρηθεί η βουλγαρική διαφωνία, διότι όπως είναι πια γνωστό η Σόφια δεν αναγνωρίζει ιδιαίτερη σλαβική εθνική ομάδα στην περιοχή, πλην της Βουλγαρικής. Για το λόγο αυτό και όταν η περιοχή αυτή, τον Απρίλη του 1941, είχε περιέλθει στη βουλγαρική εξουσία, οι Βούλγαροι φρόντισαν και εκκλησιαστικά να την εντάξουν στην Εξαρχία τους και να εκδιώξουν από εκεί τους Σέρβους μητροπολίτες.

Από πλευράς Ελληνικής Εκκλησίας, ο παράγοντας ιδιαίτερου έθνους ίσως να μην αποτελούσε το βασικό εμπόδιο για την αναγνώριση αυτής της Μητρόπολης, αν βέβαια το έθνος αυτό δεν ονομαζόταν «μακεδονικό» και δεν δημιουργούσε αταξία και δυσμενείς προοπτικές για τις κανονικές σχέσεις της Εκκλησίας αυτής με το μακεδονικο-ελληνικό ποίμνιο, που συνθέτει τις βόρειες μητροπόλεις της Αρχιεπισκοπής Αθηνών και του Οικουμενικού

Θρόνου, με προεξάρχουσα εκείνη της ιστορικής και αποστολικής έδρας της Θεσσαλονίκης. Και βέβαια, εδώ θα πρέπει να θυμηθούμε πως η παράδοση της Ανατολικής Εκκλησίας θέλει ως πρώτη και βασική εκκλησιαστική Αρχή, από την οποία παραχωρείται το αυτοκέφαλο, το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Τούτο ισχύει ιδιαίτερα για τις περιοχές που κατά καιρούς υπάγονταν στην άμεση δικαιοδοσία του, όπως είναι εκείνες της Ελληνικής, της Σερβικής, της Βουλγαρικής και της Ρωσικής Εκκλησίας.

2. Αναφορικά με την ανασύσταση της πράγματι ιστορικής και αυτοκεφάλης Αρχιεπισκοπής της Αχρίδας, θα είχαμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Η τέως αυτοκέφαλη Αρχιεπισκοπή Αχρίδας των βυζαντινών χρόνων εκτεινόταν σε μια ευρύτατη περιοχή, που κατά την περιγραφή και κατοχύρωση του αυτοκράτορα Βασιλείου Β' (1018) περιλάμβανε περί τις 90 επαρχίες-επισκοπές, όσες δηλαδή περιλάμβανε η Αρχιεπισκοπή αυτή επί τσάρων Πέτρου και Σαμουήλ, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο σχετικό βασιλικό σιγίλλιο. Για το λόγο αυτό, εξ άλλου, ονομάστηκε και πάσης Βουλγαρίας. Η σχέση, όμως, της σημερινής Μητρόπολης των Σκοπίων με την Αρχιεπισκοπή εκείνη είναι πολύ δυσανάλογη, διότι, πλην της πόλης της Αχρίδας και μιας μικρής περιοχής της, το υπόλοιπο και μεγαλύτερο μέρος εκείνης της Αρχιεπισκοπής, τόσο γεωγραφικά όσο και από άποψη πληθυσμού, ανήκει κυρίως στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, όπως και στο Πατριαρχείο Βουλγαρίας.

Η επαρχία των Σκοπίων, που ήταν αρχαιότερη από εκείνη της Αχρίδας, προσαρτήθηκε στη δεύτερη γύρω στα τέλη του 10ου αιώνα, επί τσάρου Σαμουήλ. Από τις αρχές του 11ου αιώνα, με την παραχώρηση από τον αυτοκράτορα Βασίλειο Β' του αυτοκεφάλου στην Αρχιεπισκοπή Αχρίδας, και μέχρι τα τέλη του 13ου αιώνα έμεινε προσαρτημένη στην Αρχιεπισκοπή αυτή. Κατά την τελευταία δεκαετία του 13ου αιώνα αποσπάσθηκε από την Αχρίδα και απετέλεσε επαρχία της νεοσύστατης Σερβικής Αρχιεπισκοπής. Στην κατάσταση αυτή παρέμεινε μέχρι την κα-

τάλυση του σερβικού κράτους από τους Τούρκους. Επί τουρκοκρατίας σταδιακά περιήλθε και πάλι στην Αρχιεπισκοπή Αχρίδας και από το 1766 έως το 1920, οπότε και το σερβικό Πατριαρχείο είχε καταργηθεί, όλη η περιοχή ανήκε στον Οικουμενικό Θρόνο. Από το 1920 δε, όταν επανιδρύθηκε το Πατριαρχείο της Σερβίας, η περιοχή παραχωρήθηκε σ' αυτό με κανονικό Τόμο του Οικουμενικού Θρόνου.

Η μικρή και σύντομη αυτή αναδρομή στην κοινή ιστορία της επαρχίας των Σκοπίων και της Αρχιεπισκοπής Αχρίδας έγινε, για να καταστεί σαφές πως μια κανονική ανασύσταση της εν λόγω Αρχιεπισκοπής δεν μπορεί, λόγω της ιστορίας και της έκτασής της, να αποτελεί υπόθεση μόνο κάποιας ομάδας του ποιμνίου εκείνης και να αγνοείται ο κύριος όγκος του και οι επαρχίες που την αποτελούσαν.

Οι σημερινές επαρχίες, που καλούνται να απαρτίσουν τη νέα Μητρόπολη των Σκοπίων και να αναβιώσουν την πάλαι ποτέ Αρχιεπισκοπή Αχρίδας, δεν υστερούν μόνο ποσοτικά στον πραγματικό όγκο εκείνης αλλά και κυρίως είναι ξένες προς την ανά τους αιώνες πνευματική και πολιτιστική παράδοσή της. Η Αρχιεπισκοπή Αχρίδας είχε πράγματι επιβάλει την ελληνική της παρουσία και φυσιογνωμία στο χώρο αυτό στη διάρκεια πολλών αιώνων, διότι οι προκαθήμενοί της ήσαν διακεκριμένοι Έλληνες ιεράρχες και λόγιοι. Έτσι, η επίκληση της λαμπρής εκείνης και ένδοξης Αρχιεπισκοπής από τη γειτονική μεν, αλλά ξένη πολιτιστικά και, κυρίως εφόσον όλα τα επιχειρήματά της τα στηρίζει στον εθνικό παράγοντα, ακόμα πιο ξένη εθνικά σημερινή Μητρόπολη των Σκοπίων, ασφαλώς και δεν αποτελεί κανονικό λόγο οικειοποίησης του τίτλου, της έκτασης και των προνομίων της Αχρίδας.

Πάντως, αν όλα τα παραπάνω αποτελούν ισχυρούς ή δευτερεύοντες λόγους απόρριψης του αυτοκεφάλου της εν λόγω Μητρόπολης, την τελική απάντηση στο θέμα, όπως μας διδάσκει η

ιστορία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, θα τη δώσει η έκβαση των πολιτικών πραγμάτων της περιοχής. Διότι, όπως είχε αποφανθεί και ο σοφός πατριάρχης Φώτιος, «τά εκκλησιαστικά ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις καὶ διοικήσεσι συµμεταβάλλεσθαι εἴωθεν», που σημαίνει ότι η εκκλησιαστική διοίκηση αλλάζει σύμφωνα με τις πολιτικές διοικητικές μεταβολές. Και φυσικά, αν η παπική Εκκλησία έχει την υπομονή να περιμένει αυτή την πολιτική έκβαση.

Δεν αποτελεί η αποστροφή αυτή θρησκευτικό φανατισμό, διότι μακροπρόθεσμα και παρ' όλες τις προσωρινές δυσκολίες θα πρέπει να οδηγηθούμε στην ενότητα των Εκκλησιών, εφόσον ξεπεραστούν και τα εμπόδια από τις δογματικές διαφορές. Όμως η εκκλησιαστική παράδοση στους λαούς μας αποτελεί και ένα ουσιαστικό στοιχείο της φυσιογνωμίας τους, της λογικής συμπεριφοράς τους, της συγγένειάς τους. Η Ορθοδοξία, ως τρόπος ζωής, ενώνει πνευματικά όλους τους κληρονόμους του βυζαντινού πολιτισμού, που δεν είναι μόνον οι Έλληνες αλλά και όσοι Σλάβοι δέχτηκαν το Χριστιανισμό από την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης. Η πνευματική δε αυτή συγγένεια θα μπορούσε σήμερα να χρησιμεύσει στην προσέγγισή τους, στην επίλυση των όποιων προβλημάτων τους και να τους οδηγήσει δυναμικά στην ισχυρή και ενωμένη υπό το δυτικό πνεύμα και τη δυτική παράδοση Ευρώπη. Η παρουσία της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό χώρο θα ήταν πολύ πιο ισχυρή και πιο υπολογίσιμη.